

dvoglasnik (*ije*) pa se duljina (*ije*) zadržava u svim padežima. Tu je i prvi odgovor na postavljeno nam pitanje: *Osijēče* ili *Osječē*? Pravilno je *Osijēče*.

Kada je naziv stanovnika Osijeka u pitanju, dvoglasnik se krati pa je pravilan oblik *Osječanin*, *Osječanka*, *Osječani*. Razlog tomu zašto se u tvorbi etnika neke osnove krate, pa onda i zašto se u *Osječanin* osnova krati pa nije *Osijēčanin*, za sada nije pronađen. O tome se govori u Babićevoj Tvorbi

riječi iz 2002. na str. 239.: „Kao inače u tvorbi riječi i u tvorbi etnika osnove se katkada krate... Ta pojava bitno utječe na lik etnika, ali je teškoća u tome što u skraćivanju nema dosljednosti pa je zasad nemoguće dati pravila kad se osnova skraćuje, a kad se ne skraćuje.“

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.16>

SVOJ U BESUBJEKTHNOJ REČENICI

 itatelj R. Č. obratio nam se sljedećim zanimljivim i poticajnim pitanjem: „Riječ je o Matejevoj rečenici, Mt 6,34, iz *Evandjelja po Mateju*: *Dosta je svakom danu zla njegova*.

Zamrsio sam se u posvojnoj zamjenici *njegova* iz navedene rečenice.

Ako se uzmu bilo koja dva dana, recimo, ponedjeljak i utorak, smisao onoga što ću napisati jednak je:

Dosta je svakom ponedjeljku zla ponedjeljkova.

Dosta je svakom ponedjeljku zla utorkova.

Zamijenim li posvojne pridjeve posvojnima zamjenicama, kako sugeriraju, ili nisu, bibličari, tada je u objema rečenicama:

Dosta je svakom ponedjeljku zla njegova.

Zar ne bi trebalo biti:

Dosta je svakom ponedjeljku zla svoga.

Smisao je biblijske rečenice da je bilo kojem danu dosta zla ne bilo kojeg dana, nego baš zla promatranog dana: ponedjeljku ponedjeljkova, utorku utorkova, srijedi srijedina...

Sad se vraćam na početak: ne bi li rečenica Mt 6,34 trebala glasniti: Dosta je svakom danu zla svoga.“

Suvremene se gramatike načelno slažu u tom da povratno-posvojna zamjenica *svoj* izriče pripadnost pojmu koji je izrečen subjektom, jednostavnije rečeno – izriče pripadnost subjektu. U Velikoj hrvatskoj gramatici (2007.: 481.), zamjenica *svoj* naziva se stoga subjektnom, a *moj*, *tvoj*, *njegov*... nesubjektnim zamjenicama jer se njima izriče pripadnost i koja nije subjektu. Dakle, *svoj* izriče pripadnost svim sudionicima u priopćajnom procesu (govorniku, sugovorniku, negovorniku) koji su u rečenici izrečeni subjektom, a *moj*, *tvoj*, *njegov* govorniku, sugovorniku ili negovorniku koji u rečenici ne moraju biti izrečeni subjektom.

Pri tom gramatike smatraju da je subjekt riječ u nominativu (sročna s predikatom) pa bi se pravilo da *svoj* izriče pripadnost subjektu moglo shvatiti i tako da *svoj* izriče pripadnost riječi u nominativu. Međutim, *svoj* se potvrđuje i u rečenicama koje nemaju nominativa, dakle, koje nemaju subjekta, a takva je i rečenica za koju naš čitatelj smatra da je trebalo upotrijebiti *svoj*, a ne *njegov* – umjesto *Dosta je svakom danu zla njegova*. *čitatelj smatra da bi trebalo biti Dosta je svakom danu zla svojega*. Rečenica nema riječ u nominativu, dakle nema subjekt, a ipak bi trebalo upotrijebiti *svoj*, a ne *njegov* jer *njegov* znači, kao što je čitatelj uočio, pripadnost

bilo komu. Naime, *njegov* znači pripadnost negovornoj osobi, dakle osobi koja ne sudjeluje u priopćajnom procesu, ne govori, ne obraća joj se i zbog toga ju ne možemo točno imenovati pa tako ne možemo točno prepoznati ni komu pripada to što se izriče zamjenicom *njegov*. Odnosno, *njegov* pripada sustavu: *ja* koja govorima imam *moje/svoje*; *ti* kojemu se govori imaš *tvoje/svoje*; *on* o kojemu se govori ima *njegovo/svoje*. Jasno je da ako uz *on* upotrijebimo *njegovo*, znači da on ima *što nepoznatog nekog*, a ako upotrijebimo *svoje*, znači da on ima ono što mu pripada.

Iako suvremena normativna literatura ne bilježi izrijekom mogućnost da *svoj* izriče pripadnost vršitelju u kojem drugom padežu osim u nominativu, Adolfo Veber još je prije više od stoljeća i pol u svojoj znamenitoj Skladnji ilirskoga jezika opisao upotrebu *svoj* u besubjektivnoj rečenici s dativom vršitelja: „Često je pravi subjekt iz raznih uzroka u kojem drugom padežu, a ne u nominativu, obično u dativu itd.; i tu stoji zaima povratno-posjedovno, ako se izriče da je što njegovo; n. p. Svim, k o j i m je do slave s v o j e otačbine stalo, nije se to dopalo...” (Veber, 1859.: 84.). Prema tomu, riječ je o doista dugovječnom obilježju hrvatskoga jezika i starom, ali ne i zastarjelom, normativnom pravilu: *svoj* izriče pripadnost vršitelju koji ne mora nužno biti subjekt.

Dakle, u rečenici: *Dosta je svakom danu zla njegova*, riječ je u upotrebi posvojnih zamjenica u besubjektivnoj, neosobnoj rečenici. Bitno je obilježje neosobne rečenice da joj je predikat nesročan, odnosno, ne otvara mjesto za imensku riječ u nominativu što znači da u neosobnoj rečenici nema subjekta. S toga je gledišta neosobne rečenice dobro nazivati besubjektivnima jer je naziv prozirniji. Ne znači to da se u besubjektivnim rečenicama ne može izricati vršitelj, usuprot, vršitelj u besubjektivnoj rečenici može biti izrečen, ali ne nominativom.

Prema padežu se izricanja vršitelja besubjektivne rečenice mogu načelno i za potrebe ovoga članka razdijeliti u tri skupine:

1. rečenice s dativom vršitelja: Spava *mi* se., *Djeci* se više ne igra.
2. rečenice s genitivom vršitelja: Nema *ga* na fakultetu., Nema *je* već tjednima.
3. rečenice s akuzativom vršitelja: Probada *me* u prsima., Strah *ga* je.

Rečenica o kojoj raspravljamo ima vršitelj koji je u dativu i koji nije osoba, dakle, riječ je o vršitelju ne-osobi u dativu – *svakomu danu*. Prema pravilu da *svoj* izriče pripadnost subjektu, u besubjektivnim se rečenicama uopće ne bi mogla upotrijebiti zamjenica *svoj*. Tomu naravno nije tako, a u besubjektivnim rečenicama u kojima se potvrđuje *svoj* pripadnost je najčešće vršitelju u dativu:

Stalo *joj* je do *svoga* djeteta.

Nakon dugih izbivanja, spava *mi* se napokon u *svojoj* postelji.

Djeci se više ne igra sa *svojim* igračkama.

Može se zamjenicom *svoj* izricati i pripadnost vršiteljima u drugim padežima:

Nikad *ga* nema u *svom* kabinetu, ali je zato stalno u *njezinom*.

Mojih *papuča* nema već nekoliko dana na *svom* mjestu.

Na *svojoj* *nas* zemlji nije strah siromaštva.

U skupinu besubjektivnih rečenica u kojima je vršitelj u dativu, rečeno je već, pripada i rečenica: *Dosta je svakom danu zla njegova*. Ta se rečenica može prepričati tako da joj gramatičko ustrojstvo ostane isto, a ne-osoba vršitelj u dativu zamijeni se vršiteljem osobom: *Dosta je svakom čovjeku zla njegova*. Sada je jasnije da je zamjenica *njegov* ovdje neprikladna jer ne mora značiti da zlo pripada čovjeku (osobi u dativu), nego bilo komu. Dakle, *svoj* i *njegov* mijenjaju rečenično značenje i imaju razlikovnu ulogu, osobito ako se vršiteljem u dativu izriče negovorna osoba

(ili ne-osoba). Taj se zaključak pokazuje točnim ako u naprijed navedenim rečenicama zamijenimo *svoj* zamjenicama koje izriču pripadnost negovornoj osobi:

Stalo *joj* je do *svoga* djeteta./Stalo *joj* je do *njezina* djeteta.

Djeci se više ne igra sa *svojim* igračkama./
Djeci se više ne igra s *njihovim* igračkama.

Prema tomu, odgovor na čitateljevo pitanje: „Ne bi li rečenica Mt 6,34 trebala glasiti:

Dosta je svakom danu zla svoga“ glasi: da! Treba upotrijebiti zamjenicu *svoj* ako želimo izreći pripadnost vršitelju negovorniku (ne-osobi).

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2025.72.17>

OSVRTI

JEZIČNA SRODNOST I KITERIJ RAZUMLJIVOSTI U PREVOĐENJU

Srodnim se jezici smatraju samo oni jezici koji proistječu iz jednoga prajezika. Srodnost jezika ne znači njihovu potpunu sličnost. Hrvatski i srpski, kao i drugi slavenski jezici razvili su se iz praslavenskoga. U svakom od srodnih jezika postoji određen stupanj podudaranja i u svezi s tim pitamo: treba li ih prevoditi? Vrijedi čitatelja podsjetiti da je koncem ožujka 2017. godine u Sarajevu objavljena Deklaracija o zajedničkom jeziku u kojoj se tvrdilo da se u Hrvatskoj, BiH, Srbiji i Crnoj Gori govori isti jezik, a jedan je od glavnih kriterija toga zajedništva – uzajamna razumljivost tih naroda.

Stalno se tvrdi da je glavni kriterij zajedničkoga jezika – uzajamna razumljivost Bošnjaka, Crnogoraca, Hrvata i Srba. Treba reći da je taj kriterij često nepouzdan. Razumljivost i nerazumljivost – to nisu apsolutni nego relativni pojmovi. Uvijek postoji ili mora postojati neki stupanj razumljivosti. U kojoj se točki ljestvice između potpunoga razumijevanja ili potpunoga nerazumijevanja moraju nalaziti dvije inačice da bi bile

priznate jezicima? Postoje, primjerice, jezici u kojima su dijalekatne područne razlike toliko znatne da stanovnici različitih zemalja ne mogu razumjeti jedan drugoga bez pomoći koinea (zajednički, obično govorni jezik) ili standardnoga jezika. Takav stupanj razlika postoji, primjerice, između donjonjemačkoga i bavarskoga dijalekta njemačkoga jezika ili sjevernoga i južnoga dijalekta kineskoga jezika. Njemačkim, primjerice, nešvicarskim govornicima švicarska inačica njemačkoga standardnoga jezika ponekad je teško razumljiva. Poznato je da čakavci u Komiži slabo razumiju ili ne razumiju kajkavce iz Čabra ili iz Zagorja. Ni štokavci ne razumiju ili slabo razumiju one iz Komiže ili iz Čabra. Kao poseban primjer u Hrvatskoj možemo navesti i bednjanski govor ili humski govor u Hrvatskom zagorju, koji su često ili katkad teško razumljivi govornicima kojih drugih narječja. U svagdanjoj su svijesti dvojake razlike između jezika, narječja, dijalekta i govora. S jedne strane, oni se razlikuju opsegom: jezik je veći negoli narječje, a narječje je veće negoli dijalekt, što nije uvijek obvezno. Standardni jezik (npr. engleski) može biti opsegom manji negoli njegove inačice i mnoštvo dijalekata. S druge pak strane, u svagdanjoj porabi, standardni jezik pre-